

Кімге: Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігіне

Кімнен: «Абай облысы әкімі аппараты» ММ персоналды басқарудың бірыңғай қызметінің бас маманы Байжұманова Ақерке Мұратқалиқызы

Орындау күні: 08.11.2024 ж.

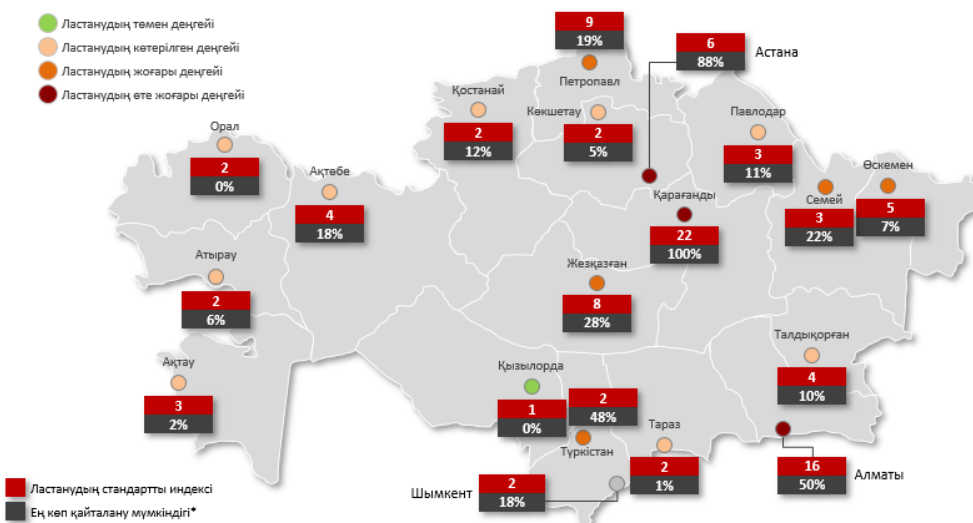
Зерттеу тақырыбы: Қазақстандағы қоқыс мәселесі

АНАЛИТИКАЛЫҚ ЖАЗБА

Қазіргі таңда Қазақстандағы қоқыс мәселесі экология, денсаулық сақтау, экономика мен әлеуметтік сала үшін өзекті мәселеге айналды. Қалалар мен ауылдарда қоқыс көлемі жыл сайын артып, оны өңдеу мен жинау жүйелерінің жеткіліксіздігі экологиялық жағдайды нашарлатады. Қоқыс мәселесі тек қоршаған ортаға ғана емес, халықтың өмір сапасына да кері әсерін тигізуде. Осыған орай, қоқыс басқаруды тиімді ұйымдастыру, оны қайта өңдеу мен жою, сондай-ақ, экологиялық мәдениетті арттыру қажеттілігі туындайды.

Қазақстанда жыл сайын 4 миллион тоннаға жуық тұрмыстық қатты қалдықтар пайда болады. Қалдықтардың 50%-ы органикалық қалдықтардан, 30%-ы пластиктен, 10%-ы металл мен шыныдан, қалған 10%-ы қағаз, текстиль және басқа материалдардан тұрады. Олардың тек 15%-ы ғана қайта өңделеді. Қалдықтардың көлемі тек қалаларда ғана емес, ауылдық аймақтарда да артып келеді. Қалдықтардың қайта өңделуі әлемнің дамыған елдерімен салыстырғанда өте төмен деңгейде. Қоқыстың басты көзі – ірі қалалар мен өндірістік аймақтар. Астана, Алматы, Қарағанды, Теміртау, Атырау, Ақтөбе, Шымкент, Өскемен және Семей ең лас қалалардың бірі болып есептеледі.

Қазақстанның ірі қалаларындағы ауаның ластану деңгейі. Қаңтар–наурыз 2023

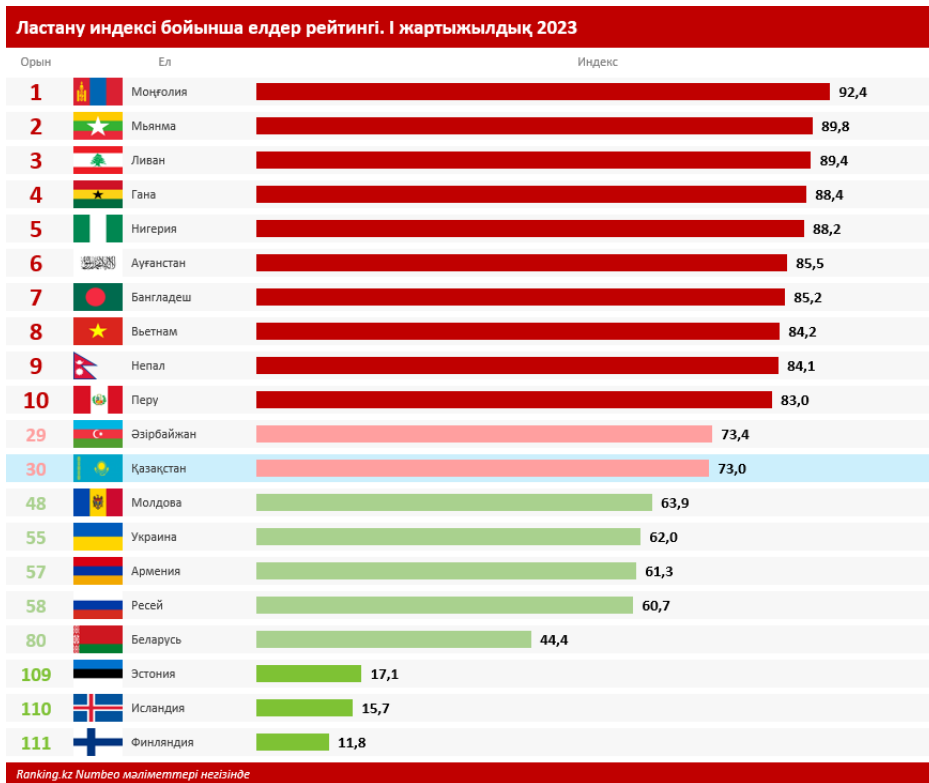


Түспен бөлу «Қазгидромет» РМК-ның атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалауы негізінде қолданылды.

* Ең жоғары жиілік бақылаулардың жалпы санының нормативтерден асу үлесі ретінде анықталады.

Ranking.kz «Қазгидромет» РМК мәліметтері негізінде

Ең лас елдер рейтингінде Қазақстан 111 елдің ішінде 30-орында. Елдің ластану индексі 73. Көрсеткіш неғұрлым жоғары болса, ел соғұрлым ластанған болып саналады.



Қазақстандағы қоқыстардың негізгі бөлігін пластик, қағаз, металл, шыны және органикалық қалдықтар құрайды. Пластиктің қайта өңделмеуі қоршаған орта үшін үлкен қауіп төндіреді, өйткені пластик қалдықтары табиғатта жүздеген жылдар бойы ыдырамайды.

Қазақстандағы басты мәселелердің бірі – қоқысты сұрыптау жүйесінің жоқтығы және қоқыс өңдеудің жеткіліксіздігі.

Қазіргі уақытта қалаларда кейбір тұрғын үйлер мен ұйымдар қоқысты сұрыптауға көше бастады, бірақ жалпы деңгейде бұл тәжірибе кеңінен таралмаған. Көп жағдайда, қоқыстар бір контейнерге жиналып, өңдеуге жатпайды.

Қазақстанда қоқыс өңдеумен айналысатын бірнеше үлкен зауыттар ғана бар, сондықтан көптеген қалдықтар полигондарға жіберіледі. Әсіресе пластик, қағаз, шыны және металл секілді материалдар өңделмей, жерге тасталып кетеді.

Ел аумағында заңсыз қоқыс үйінділері көп. Бұл жерлер экологиялық тұрғыдан қауіпті, өйткені оларда токсиндер мен зиянды химикаттар кездесіп, топырақ пен су көздерін ластайды.

Қазақстанда қоқыс мәселесін шешу үшін бірнеше заңнамалық шаралар қабылданғанымен, мәселе толыққанды шешілген жоқ.

2020 жылы Қазақстанда Экологиялық кодекс қабылданып, оның ішінде қоқысты басқару жүйесін дамытуға арналған бағдарламалар мен жобалар қарастырылған. Атап айтқанда, қоқыс жинау және өңдеу жүйесін

жақсарту, полигондар санын қысқарту, қалдықтарды қайта өңдеудің деңгейін арттыру мақсатында бірнеше пилоттық жобалар іске қосылды.

2021 жылы Қазақстанда «Тұрмыстық қатты қалдықтар туралы» заң қабылданды, ол қалдықтарды жинау, қайта өңдеу және жою бойынша ережелерді белгілейді. Алайда, бұл заңды толық жүзеге асыру үшін уақыт пен ресурстар қажет.

Алматы және Нұр-Сұлтан қалаларында қоқысты сұрыптауға арналған бастамалар іске қосылды. Бұл жобалар қала тұрғындарын экологиялық тұрғыдан білім беру, қоқысты қайта өңдеу үрдісін дамытуға бағытталған.

Қоқыстың дұрыс өңделмеуі қоршаған ортаға ауыр салдарлар әкелуде:

Қоқыс полигондары экологиялық қауіп тудырады, себебі пластик, шыны және басқа да қалдықтар табиғатта жүздеген жылдар бойы ыдырамайды. Бұл қалдықтар жерді және суды ластайды, оның ішінде өзендер мен көлдерге түсуі экожүйені бұзады.

Қоқыс және ластаушы заттар жануарлар мен өсімдіктердің өмір сүру ортасын бұзады. Токсиндер қоршаған ортаға кіріп, азық-түлік тізбегін бұзады, бұл биоәртүрлілікті жоғалтуға әкеледі.

Қоқыстарды өртеу кезінде улы заттар ауаға тарайды. Мысалы, пластик жанғанда көмірқышқыл газы мен хлорлы диоксид сияқты қауіпті химиялық қосылыстар бөлінеді, олар адам денсаулығына зиянды.

Қоқыс мәселесін шешуде халық пен жеке сектордың маңызы өте зор.

Қоқысты қайта өңдеу мен сұрыптау дағдысын қалыптастыру үшін халықтың экологиялық сауаттылығын арттыру қажет. Тұрғындар қоқыс сұрыптау, қалдықтарды азайту, пластикті қолдануды шектеу сияқты шараларды белсенді түрде қолдауы керек.

Қазақстанда жеке кәсіпорындар қалдықтарды қайта өңдеумен белсенді айналысып келеді. Мұндай компаниялар қайта өңделген материалдарды қайта сату немесе жаңа өнімдер жасау арқылы табыс табуда. Жеке сектордың экологиялық жауапкершілігін арттыру да маңызды рөл атқарады.

Халықаралық тәжірибе

Әлемнің бірқатар елдері қоқыс мәселесін тиімді шешу жолдарын табуда. Мысалы:

Германияның қалдықтарды өңдеу жүйесі әлемдегі ең тиімді жүйелердің бірі. Германияда қалдықтар қатты, сұйық және газ тәрізді болып бөлініп, олар арнайы орындарда сұрыпталады. Қалдықтарды қайта өңдеу мен қайта пайдалану деңгейі 60%-дан асады.

Германияның «қоршаған ортаға зиян келтірмей тұтынуды» қолдайтын заңдары мен саясаттары қалдықтарды өңдеу мен қайта пайдалануға арналған инновациялық жүйелерді қолдайды. Мысалы, Германияда пакеттерді сұрыптап, қайта пайдалануды қамтамасыз ету үшін қайта өңдеу жүйелері кеңінен енгізілген.

Жапония қалдықтарды қайта өңдеудің әлемдегі ең озық жүйелерінің бірін дамытты. Мысалы, Токиода әрбір үй мен кәсіпорын арнайы қалдық сұрыптау жүйесіне қатысады. Жапониядағы қалдықтарды өңдеу деңгейі 80%-дан асады.

Қалдықтарды өртеп, одан энергия алу жүйесі де жетілдірілген. Бұл жүйе қалдықтарды қайта өңдеу мен энергия өндіруді біріктіреді, осылайша қоршаған ортаға зиянды қалдықтар саны азаяды.

Қорытынды

Қазақстанда қоқыс мәселесі өте күрделі және оны шешу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет. Қоқысты қайта өңдеу және сұрыптау жүйелерін дамыту, экологиялық білімді арттыру және инновациялық технологияларды енгізу арқылы еліміздің экологиялық жағдайын жақсартуға болады. Бұл мәселені шешу үшін тек мемлекеттік органдардың ғана емес, қоғамның, бизнестің және әрбір азаматтың ортақ жауапкершілігі қажет. Қоғамдық экологиялық мәдениетті қалыптастыру, қоқыс сұрыптау мен қайта өңдеудің маңыздылығын түсіндіру арқылы, Қазақстан қалдықтарды тиімді басқару және экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жолында үлкен жетістіктерге жете алады. Сонда ғана біз табиғаттың қорғаушысы болып, келешек ұрпаққа таза әрі қауіпсіз қоршаған ортаны қалдыра аламыз.

Ұсыныс

1. Қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу зауыттарын әр аймақта салу;
2. Қалдықтарды қайта өңдеуге арналған заманауи технологияларды енгізу;
3. Қалдықтарды бөлек жинауды енгізу. Қалдықтарды бөлек жинау жүйесін кеңінен енгізу маңызды. Пластик, қағаз, шыны, органикалық қалдықтар үшін арнайы контейнерлер орнату арқылы қалдықтардың тиімді түрде қайта өңделуін қамтамасыз етуге болады;
4. Қалдықтарды бөлек жинау жүйесін енгізуді қалалар мен ауылдарға тарату;
5. Пластикалық пакеттер мен бір рет қолданылатын пластик өнімдеріне тыйым салу;
6. Экологиялық білім беру және ақпараттық науқандар. Қоғамның экологиялық сауатын арттыру өте маңызды. Бұл үшін мектептер мен университеттерде экологиялық білім беру курстарын енгізу, сондай-ақ қоқыс жинау мен қайта өңдеу туралы халық арасында ақпараттық науқандар жүргізу қажет;
7. Қалдықтарды қайта өңдеу міндеттерін өндіріс орындарына енгізу;
8. Шетелдік тәжірибені Қазақстанға бейімдеу және озық әдістерді енгізу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі
Официальный сайт Министерства экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан. – <https://eco.gov.kz/>
2. Қазақстан Статистика агенттігі Статистикалық мәліметтер мен елдегі қоқыс өңдеу көрсеткіштеріне арналған ресми деректер. – <https://stat.gov.kz/>
3. <https://www.ktk.kz/kz/newsfeed/article/2024/04/16/268285/>
4. <https://ranking.kz/kz/digest-kz/regions-digest-kz/kr-nyn-kay-kalalary-en-las.html>
5. <https://ranking.kz/kz/digest-kz/industries-digest-kz>